

הפטרה RECITED BEFORE READING THE ברכה

The wording of the ברכה that we recite before reading the הפטרה has been universally uniform throughout the years with two exceptions. The first involves a minor variation. Some close the ברכה with the words: **ובנביאי האמת וצדק** and some close with the words: **ובנביאי האמת והצדק**. The second variation is more significant. It is found in the סידור of רב סעדיה גאון:

סידור רב סעדיה גאון – ברוך אתה יי, א – להינו מלך העולם הבוחר בישראל ובנביאי הצדק.

The version found in the סידור of רב סעדיה גאון has its roots in a version of the ברכה found among the Geniza material. Professor Naftali Wieder in his book התגבשות נוסח, נוסחה עתיקה בברכות הפטרה שנשתקעה in a chapter entitled: התפלה במזרח ובמערב, on page 221, identifies this version of the ברכה:

כתב יד קיימברידג' Or. 1080,13/55: ברוך אתה יי א – להינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים הטובים, ורצה בהם בדבריהם אמת. ברוך אתה יי, א – להינו מלך העולם הבוחר בישראל ובנביאי הצדק.

Professor Wieder notes that in this version of the ברכה, the word: **אמת** appears to be out of place. He further points out that even in the current version of the ברכה, the words: **הנאמרים באמת**, (that were said in truth), seem to be unnecessary, a difficulty that early commentators to the סידור already noticed:

פירושי סידור התפילה לרוקח [צז] ברכות הפטרה עמוד תקנו – ורצה בדבריהם, לפי שהיו טובים, רצה בדיבורם. הנאמרים באמת, ברוח הקודש.

Translation: The words: V'Ratzah B'Divreihem mean that G-d found the words of the Prophets pleasing because their words presented a good message. The words: Ha'Ne'Emarim B'Emes mean that the words were said through divine revelation.

ספר אבודרהם שחרית של שבת – ברוך אתה ה' א – להינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים, על שם לולי משה בחירו, לאפוקי נביאי השקר. ורצה בדבריהם הנאמרים באמת, על שם הנביא אשר נבא לשלום, בבא דבר הנביא, יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת.

Translation: Baruch Ata Hashem . . . Asher Bachar B'Neveim Tovim. Those words mean through Moshe who was chosen for that purpose to the exclusion of the false prophets of his time. The words: V'Ratzah B'Divreihem Ha'Ne'Emarim B'Emes mean that when a Prophet spoke of the coming of peace and peace came, all knew that he was a Prophet that was truly sent by G-d.

Professor Wieder then explains the purpose of including the word: **אמת** within the ברכה

as it was found in the Geniza and as it is worded today:

דומה כי הנוסח הנדון משקף מנהג קדום להגיב על דברי הברכה 'אמת!', אשר באמצעותה הבא המברך או הציבור להזדהות עם הנאמר בברכה, לאשר ולאמת את תוכנה. בנדון שלנו, המפטיר מצהיר בתיבה זו על אמונתו בבחירת נביאים ובאמיתות נבואתם. מסתבר, כי מעיקרה נועדה הצהרת אמונה זו כמענה מצד הציבור על דברי הברכה שבפי המפטיר, אך המפטיר גופו חזר עליה הגם הוא כדי לשתף עצמו עם הציבור בהצהרת אמונה זו.

Translation: It appears to me that the wording of the Bracha as found in the Geniza reflects an early custom in which the congregation would respond to the words in the Bracha as recited by the reader by calling out the word: Emes (true) as a means of expressing their agreement with what was being said in the Bracha. They were ratifying and affirming the truth of the words. In this situation, the one reciting the Haftorah declared by means of the words in the Bracha his belief that G-d chose the Prophets and the truth of their prophecies. Presumably, from the time the Bracha was composed, the response of Emes was intended to be a ratification by those present of the truth of the statement that G-d chose the Prophets and that their words were true as well and then the one reciting the Haftorah would repeat the word: Emes so that he would declare his agreement with their statement.

ההכרזה 'אמת' בוטלה ונשכחה כליל, ולולי שני עדי גניזה! לא היינו יודעים על קיומו של המנהג כלל ועיקר. ככל הנראה, נשתקע המנהג משום שטענו נגדו כי ההכרזה כזו באמצע הברכה מהווה הפסק ברכה. מעתה ניתן לשרטט את תהליך התהוותו של הנוסח 'הנאמרים באמת'. כיוון שמצד אחד איבדה תיבת 'אמת' את יעודה הליטורגי בהצהרת אמונה, ומן הצד האחר כבר קנתה לה שביתה בטכסט והשתגרה בפי המתפללים, הרי שהיא נשארת בודדת, בחינת אבר המדולדל, והורגש הצורך למצוא לו תיקון.

Translation: The response by the congregation of the word: Emes was discontinued and the practice was entirely forgotten. If not for the two sources in the Geniza, we would not know of the existence of such a custom. It seems that the practice ended out of concern that the response of: Emes as the reader was reciting the Bracha before the Haftorah was causing an impermissible interruption of the Bracha. With that in mind one can trace the source of the inclusion of the words: 'Ha'Nemarim B'Emes'. Although the word: Emes was stripped of its initial liturgical purpose of representing a response of faith to what was being said by the reader, the word "Emes" won a place within the Bracha. Because the practice of answering with the word: Emes was so ingrained, the word was given a place within the Bracha instead of having the word float aimlessly like a loose limb.

ומכאן: '[הנאמרים ב]אמת'. על ידי תיקון זה הוצאה תיבת 'אמת' מבדידותה התחבירית, שובצה לתוך הברכה גופה ונעשתה חלק ממנה, וכך נילצה ממחיקה גמורה. משפט הזיקה 'הנאמרים באמת' לא נארג איפוא במסכת הברכה מתחילתה, והוא איננה אלא תוצאה של תיקון טכסט שנתרוקן מתוכנו המקורי בשל מנהג קדום שניטש.

Translation: As so the word: Emes was combined with the word: Ha'Ne'Emarim to create the phrase: Ha'Ne'Emarim B'Emes. In doing so the word: Emes found a place within the Bracha itself. It became an essential part of the Bracha and avoided being eliminated from the Bracha forever. We can conclude

1. Professor Wieder cites to a second example from among the Geniza material on page 221 of his book.

that

the phrase: *Ha'Ne'Emarim B'Emes was not initially woven into the words of the Bracha. It was created as the result of a need to amend the text to properly reflect a practice that had been discontinued.*

Professor Wieder points to our practice of adding the word: **אמת** to the words: **אני ה'** **א-להיכם** at the end of **קריאת שמע** and the repetition of the word **אמת** in the paragraph of **עזרת אבותינו** in the third **ברכה** of **קריאת שמע** in **תפלת שחרית** as other examples of where the word **אמת** was at first a response by the congregation which later entered into the prayer itself.

The concern that a congregational response was creating an impermissible interruption within a **ברכה** may have led to the discontinuance of another practice that involved the first **ברכה** that follows the reading of the **הפטרה**. In that practice as well the response by the congregation was viewed as a signal that the congregation was ratifying a statement made by the **שליח ציבור** in the **ברכה**:

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יג הלכה ח-ולבסוף מברך, ברוך אתה י-י א-להינו מלך העולם צור כל העולמים צדיק בכל הדורות הא-ל הנאמן האומר ועושה המדבר ומקיים שכל דבריו אמת וצדק. הלכה ט-ומיד עומדין העם ואומרים, נאמן אתה הוא י-י א-להינו ונאמנים דבריך, נאמן חי וקיים תמיד תמלוך עלינו לעולם ועד. וזה אחד ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונין אותה בישיבה, ובני מערב בעמידה; ובכל מקום שנחלקו שני תנאים, או שני אמוראים, ולא בדיק לן הילכתא כחד מינייהו, אזלינן בתר המחמיר, כל שכן בשבח ותהילה של חי העולמים, שהדבר תלוי בלב, לשנות הלכה למעשה, שנאמר כל פעל י-י למענהו.

Translation: After completing the Haftorah, he recites: Baruch Ata Hashem . . . Emes Va'Tzedek. Immediately those congregated stand and respond: Ne'Eman Ata Hashem . . . L'Olam Va'Ed. This practice was one area in which those Jews who lived in Babylonia and those who lived in Eretz Yisroel differed. The Jews of Babylonia responded to the reader while remaining in a seated position. The Jews of Eretz Yisroel responded to the reader after rising from their seats. When two personalities in the Mishna or the Gemara disagreed and no decision was recorded as to whom to follow, we follow the one who espoused the more stringent position. We should certainly apply that rule to a matter that involves praise that we recite concerning G-d, which depends on one's emotions, as the verse says: (Mishlei 16, 4) The Lord has made all things for himself.

The above practice was discontinued because waiting for a congregational response was deemed to be a **הפסק**, an interruption, in the recital of the **ברכה**. In fact, some commentators complained that publishers of **סידורים** in their day, were still lining up the lines of the first **ברכה** that was recited after completing the **הפטרה** as the lines were presented when the practice included the congregational response. In other words, the

layout of the **ברכה** led the **שליח ציבור** to think that he should stop after saying the words: **נאמן אתה הוא י-י א-להינו**. By pausing, he was indicating to the congregation that they should say something after the words: **אמת וצדק**. In fact some congregations took the bait and created a response as in the following:

ספר אבודרהם שחרית של שבת-ויש מי שעונים אמן אחר האמת והצדק ומתחיל נאמן אתה הוא, כי הם סבורים שהם שתי ברכות ואינם כי אם אחת. שהרי הראשונה אינה חותמת בברוך. ומה שמפסיקים בה משום דאמרינן במסכת סופרים שהיו רגילין הכל לומר כאן דברי שבה ורצוי. ותדע דברכה אחת היא שהרי תקנו למפטיר שבעה ברכות כדאמרינן במסכת סופרים אומר שבעה ברכות כנגד שבעה שקורין בתורה.

Translation: There are those who answer: Amen after they hear the words: Ha'Emes V'Hatzedek and before the reader begins the words: Ne'Eman Ata Hu. They do so because they interpret the pause by the reader as an indication that the first Bracha that was recited after the Haftorah was really two Brachos. In truth, it was one Bracha. Notice that the first part of the Bracha did not end with a line that began Baruch. Some stopped at that point because of what we learned in Maseches Sofrim that it was their practice to stop at that point to give the congregation an opportunity to respond with words of praise of G-d. You should recognize that it was one Bracha based on the fact that they required the one who read the Maftir to recite seven Brachos (two during his aliya to the Torah, one before the Haftorah and four after the Haftorah). The seven represent the seven Aliyos that were required during Kriyas Ha'Torah on Shabbos.

The fact that publishers laid out the lines of the **ברכות** to be read after the **הפטרה** in such a way that the words: **נאמן אתה הוא י-י א-להינו** began a new paragraph, a practice that can still be found today in some older **סידורים** and **מהזורים**, hearkened back to the days when the words: **נאמן אתה הוא י-י א-להינו** were first said by the congregation and then were repeated by the reader. The practice was discontinued but publishers apparently did not change the page layout. This same issue was noted by **תוספות** as well.

תוספות מסכת ברכות דף מו עמוד ב-ונאמן אתה של ברכת ההפטרה הוא מן הברכה העליונה ולכך הוא נכתב גדול שבימים הראשונים היו רגילין לעמוד כל הקהל ולומר בקול רם נאמן אתה וכו' כשהיה התינוק מגיע שם.

Translation: The line that began with the words: Ne'Eman Ata in the first Bracha that follows the reading of the Haftorah was part of the Bracha that preceded it. The word appeared in Siddurim with an enlarged first letter because in the ancient times the congregation would rise and would recite the line that begins Ne'Eman Ata first and then the young boy who was reading the Haftorah would read it.

The comment of the **אבודרהם** above introduces a difficulty that many commentators raised concerning the construction of the **ברכה** that was recited before reading the **הפטרה**; i.e. is it one **ברכה** or two **ברכות**. A question was raised because of the following issue: if the second part of the **ברכה** was related to the first part of the **ברכה** then why did

להבין את התפלה

the second part of the ברכה begin immediately with the words: 'ברוך אתה ה'?

כסף משנה הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יב', הלכה טו'—המפטיר בנביא מברך לפניו ברכה אחת. במס' סופרים ובפסחים (ק"ד ב') גבי כל הברכות פותח בהם בברוך כתבו גם התוספות דלפני ההפטרה ברכה אחת. וק"ל על מנהגנו שאנו מברכים שתיים וכן כתבם רבינו ז"ל בנוסח התפלות ואם אמרנו ששתיהן כחדא השיבי צריך טעם למה נשתנית ברכה זו מכל הברכות שבעולם. ואפילו אם נאמר שהם שתי ברכות מאי טעמא אין בשניה מלכות וא"ת מפני שהיא סמוכה לחבירתה א"כ לא הוה ליה לפתוח בברוך.

Translation: The one who recites the Maftir from the book of Prophets recites one Bracha before starting to read the Haftorah. In Maseches Sofrim and in Maseches Pesachim 104b we learn that all Brachos must begin with the word: Baruch. Tosafos wrote that before reading the Haftorah it was necessary to recite only one Bracha. I find it difficult that we appear to be reciting two Brachos before reading the Haftorah which is the way the Rambam presented them in his Nusach Ha'Tefila. If we want to insist that the two lines represent only one Bracha, we have to explain why this Bracha does not have to follow the rules that other Brachos follow. Similarly if you view the lines as representing two Brachos, you have to explain why we do not include Malchus in the second Bracha. You may want to answer that the second Bracha is related to the first, then you need to explain why it opens with the word: Baruch.

וי"ל דכולה חדא ברכה היא שבתחלה מברך אשר בחר בנביאים טובים כלומר לאפוקי נביאי השקר ומשום דאיכא מילי טובא בנביאים טובים דהוו סיפור דברים ומיחזי דלית בהו קדושה משום הכי קאמר ורצה בדבריהם הנאמרים באמת כלומר כל דבריהם מרצון ודעת גבוה נכתבו והם דברי אמת לא כשאר דברי הימים של מלכים שיש בהם שינויים הרבה. ואח"כ ראו לחלוק כבוד לתורה ולמשה רבן של נביאים והזכירום הבוחר בתורה ובמשה עבדו, ולפי שלא יראה שמזכירין אותם אחר הנביאים פתחו בה בברוך לא לומר שהיא ברכה בפני עצמה שא"כ היו חותמין בה בברוך ולא פותחים כיון שהיא סמוכה לחבירתה ומפני שהזכיר התורה ומשה חזר להזכיר נביאי האמת והצדק להזכיר מלמעלה למטה.

Translation: We therefore must conclude that the two lines represent one Bracha. First we say: Asher Bachar B'Nevim Tovim meaning that we are excluding false prophets. We then add a second line to prevent anyone from saying that because there are valuable messages in the words of the prophets that appear to be only advice and lack holiness, those words are not on an equal footing with words of holiness. So Chazal added to the Bracha that G-d found favor with all their words which were told in truth. In other words, all that the Prophets said were accepted by G-d and were written with G-d's consent and were true, not like the words of kings on Earth which constantly change. Chazal decided to show honor to the Torah and to Moshe, teacher of all the Prophets and then added that G-d chose the Torah and Moshe his servant. In order not to make it appear that Moshe was being mentioned after the Prophets, Chazal began the second part of the Bracha with the word: Baruch but not to indicate that it was the beginning of a separate Bracha. If that was Chazal's intention, Chazal would have closed with a Bracha and not opened with a Bracha. Since Chazal mention the Torah and Moshe they returned to mentioning the Prophets who were true and to mention what was above in a place below.

א"נ דברי שא פתח בשבח דברי הנביאים בחלק הספוריי מהם לומר שאפילו באותו חלק יש

לנו לשבח לאשר בחר בהם וכשבא להזכיר החלק הנבואיי הקדים התורה ומשה שמשה נובע החלק הזה ורקדק לומר בחלק הזה נביאי האמת והצדק, והאמת לאפוקי נביאי השקר והצדק לומר שדברי הנבואה שמתנבאים הם דברים מצודקים ומזוקקים שבעתים. א"נ לנביאים שהם בעלי צדק ואינם מתנבאים בנבואתם לעות אדם בריבו והוא דוגמת מאי דפתח בנביאים טובים. ומכל מקום אינה אלא ברכה אחת כדפירש"י. ולענין החלק הספוריי נקט אשר בחר לשון עבר אבל בתורה וחלק הנבואיי נקט הבוחר לשון הווה כאילו בכל יום ויום הוא בוחר בהם ונותנן לישראל וכמו שאחז"ל על פסוק אשר אנכי מצוך היום בכל יום יהיו בעיניך כחדשים:

Translation: An alternate explanation: the first part of the Bracha began with praise for the words of the Prophets in instances when the Prophets provided narrative. That was to teach us that even narrative provided by the Prophets was worth praising because G-d chose them to perform that function. And when Chazal came to discuss the prophetic function of the Prophets, Chazal began first with the Torah and then Moshe from whom flowed the prophetic function. Chazal were careful that in this section they mentioned that they were true and just prophets; true to the exclusion of false prophets and just to teach that the words of prophecy that they prophesied were correct and refined seventy fold. A second alternate answer: To the prophets who were upright men and not haughty in their prophecy. They did not incite men to fight. That is why the Bracha began with the words "good" prophets. In conclusion, the two lines represent one Bracha as Rashi explains. In the part of the Bracha that describes the narrative function of the Prophets, Chazal selected the word: "Chose" in the past tense but concerning the Torah and the prophetic function of the Prophets, Chazal selected the word: "Chooses" in the present tense to teach us that we should consider their prophecies as having been delivered today and that we are hearing them on a daily basis. G-d chooses them daily just as Chazal said on the verse: Asher Anochi Mitzavcha Ha'Yom, each day those words should appear to be new to you.